observed in the Donetsk, Dnipropetrovsk, Lviv and Zakarpattia regions and in Kiev; a significant dominance of exports over imports is observed in the Dnipropetrovsk, Zaporizhia, Donetsk, and Zakarpattia regions; the region's largest importers of goods: Kiev, Lviv, Kharkiv regions. The largest volumes of trade in services are observed in the Lviv, Zakarpattia, Kyiv, Odesa and Dnipropetrovsk regions. In the central and northwestern regions of Ukraine, the volume of service exchange is relatively insignificant. Exports far exceeds imports in Lviv, Zakarpattia, Odessa regions. Significant dominance of imports over exports is available in Dnipropetrovsk, Poltava, Donetsk regions. It should be emphasized that more than 2/3 of foreign investments into the Ukrainian economy come from the European Union. The main investors in the Ukrainian economy among the member states of the European Union in 2016 were Cyprus, the Netherlands and the United Kingdom. A large share of direct foreign investment was concentrated in industrial enterprises, financial and insurance institutions. Most of the Ukrainian investments were directed to the economies of Cyprus, Latvia and Poland. Special attention is paid to the regional analysis of the distribution of foreign direct investment per person. Most foreign investments from the EU come to Dnipropetrovsk region. Well-invested regions of Ukraine are Donetsk, Kyiv, Kharkiv, Lviv and Odessa regions. The article contains the data on perspective directions of bilateral foreign economic relations of Ukraine and the EU. It is established that the European choice for Ukraine opens numerous prospects of cooperation with the developed countries of the world, promotes economic development, and strengthens the position of the country on the international arena.

Key words: foreign economic relations, export, import, trade in goods and services, foreign trade turnover, foreign direct investment.

Надійшла 23.03.2018 р.

УДК 911.3:32

Владислав МОРГАЦЬКИЙ, Мирослав ДНІСТРЯНСЬКИЙ

ГЕОСТРАТЕГІЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В РЕГІОНІ ЗАХІДНІ БАЛКАНИ У КОНТЕКСТІ НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ

У статті проаналізовано перебіг міждержавних відносин України з суб'єктами регіону Західні Балкани – в геополітичному, геоекономічному й геокультурному вимірі, – що були сформовані внаслідок суспільно-політичних трансформацій останніх трьох десятиліть. Виділено геополітичні вектори взаємин із названими країнами. Запропоновано конструктивну геостратегію для інтенсифікації подальшого співробітництва України з державами регіону Західні Балкани.

Ключові слова: *геостратегія, Україна, Регіон Західні Балкани, геополітичні реалії, двосторонні міждержавні відносини.*

Постановка проблеми. Україна протягом усього періоду незалежності виявляла значний інтерес до **регіону Західні Балкани (РЗБ)**, що складається з *республік колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ)* та *Албанії*. Це пов'язано з географічною близькістю, наявністю української діаспори, культурними й конфесійними зв'язками. В геополітичному вимірі важливим чинником визначаємо безпосередню участь України в миротворчих операціях під час «Югославських воєн» і конфлікту в Македонії 2001 року [19, с. 47-50]. Завдяки цьому успіхи нашої держави зі встановлення міждержавних відносин із суб'єктами РЗБ є доволі значними. У сучасному ж вимірі геополітичні трансформації, пов'язані із суспільно-політичними змінами в Україні внаслідок Революції Гідності (підтримка курсу на євроінтеграцію, анексія Криму та присутність російських військ на сході країни тощо) відображаються на стосунках із балканськими країнами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку міждержавних відносин України й країн РЗБ комплексно й на двосторонньому рівні розглядали В. Герасимчук [1], Ю. Майстренко, О. Слюсаренко А. Шилова О. Ткачик [16], М. Фролов [18] та інші дослідники.

Плануючи цю наукову розвідку, ставимо перед собою такі **завдання**:

1) охарактеризувати перебіг узаємин між Україною й державами РЗБ в контексті суспільно-політичних перетворень останніх років, новітніх тенденцій;

2) визначити основні геостратегічні інтереси нашої держави в регіоні;

3) розробити конструктивну геостратегію України щодо досліджуваних суб'єктів РЗБ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після повалення комуністичних режимів на Балканах, із розпадом СФРЮ, – нагальним питанням для новопроголошених країн стали визнання й налагодження двосторонніх відносин з рештою держав. Ще з початку 90-х років уряд України підтримував конструктивний політичний діалог із урядами держав РЗБ, сприяв формуванню договірно-правової бази для взаємодії та інтенсифікації взаємної зовнішньоекономічної діяльності. Українська влада дотрималася принципу територіальної цілості й визнала всі суб'єкти в тих межах, у

яких вони були ще в пору СФРЮ [20, с. 47-50]. Зокрема, не було визнано просербське квазіутворення в Хорватії, наголошувалося на збереженні територіально-політичної єдності Боснії і Герцеговини, введено миротворчу місію після спецоперації НАТО в Малій Югославії в 1999 році, надано військово-політичну допомогу македонському уряду під час албанських заворушень 2001 року, налагоджено співробітництво із Сербією та Чорногорією як самостійними суб'єктами в 2006 році, не визнано незалежність Косова в 2008 році. Вище перелічене засвідчує прихильність нашого керівництва до вирішення проблем РЗБ у руслі міжнародного права. «Точками дотику», які сформувалися впродовж 20 років дипломатичних відносин, стали політичне, торгово-економічне й культурно-гуманітарне співробітництво, а згодом і євроінтеграційні процеси та європейська безпека [16, с. 10-123; 20, с. 47-51].

Суспільно-політичні трансформації в Україні, пов'язані з Революцією Гідності, ствердили наш євроінтеграційний вектор. Однак, подальша агресія Російської Федерації (РФ) – анексія Криму й підтримка бойовиків на сході країни – призвела до дестабілізації безпекової ситуації в Європі. І це доволі значна пересторога для урядів держав центрально-східної частини континенту. Зокрема, й РЗБ. Ці процеси залишили відбиток на взаєминах країн, адже кожен із суб'єктів по-різному відреагував на описані події. Крім того, стагнація української економіки відобразилася на динаміці торгівлі товарами й послугами. Важливими залишаються особливості культурно-гуманітарного співробітництва.

Вчений-географ Мирослав Дністрянський наголошує: «…якщо геополітика узгодження інтересів усіх держав претендує на те, щоб стати ефективним інструментом стабілізації та гармонізації міждержавних взаємин, вона має бути не лише ідеалістичним підходом, а забезпечуватися реальними механізмами взаємин і впливу. Саме на такий принцип мають орієнтуватися гармонізація територіально-політичних взаємин і баланс геополітичних процесів у рамках *конструктивної зрівноваженої геополітики*. З огляду на те, що основою зовнішньої політики держав завжди залишатимуться національні інтереси, то в сучасних умовах на перший план виходять проблеми вироблення механізмів їхнього узгодження. Це має стати предметом *зрівноваженої конструктивної геостратегії*» [2, с. 322-326]. Із початком формування теоретико-методологічних засад геостратегія розглядалася лише як інструмент виборювання прямого, насамперед – військового й політичного, контролю над визначеними територіями. Сучасне ж трактування геостратегії ґрунтується на геостратегічних національних інтересах держави й формулює геополітичну аргументованість їхньої доцільності в міжнародних відносинах з іншими державами. В плані генезису – спостерігається поєднання зацікавлених активних факторів і формування осі геостратегічних інтересів, що надзвичайно актуально для України для співпраці не тільки із Заходом, а й із державами Західних Балкан [4, с. 120-121].

Виходячи з цих раціональних поглядів дослідників, виводимо визначення ***зрівноваженої конструктивної геостратегії*** як *«обґрунтованої в геополітичному, геоекономічному й геокультурному вимірі стратегії міждержавного співробітництва на основі вироблення механізму узгодження інтересів і взаємної вигоди»*. Важливо, щоб ці складові доповнювали, а не суперечили одна одній, результатом чого, замість тяжко контрольованого прагнення максимального задоволення своїх національних інтересів, буде встановлення рівноваги або балансу сил у світі. Для реалізації *конструктивної геостратегії* потрібно розуміти, як формуються стосунки України з іншими державами саме після суспільно-політичних перетворень останніх років. Основний акцент зосередимо на трьох визначених нами вимірах: *геополітичному* (ставлення урядів країн до порушення територіальної цілості України, підтримка на міжнародній арені, особливості політичних контактів); *геоекономічному* (динаміка торгівлі товарами й послугами, можливості інтенсифікації, зокрема – в сфері транспорту й логістики); *геокультурному* (загальне ставлення народів до України, особливості культурно-гуманітарного співробітництва, діяльність культурних товариств у суб'єктах РЗБ та лояльність державної влади до них).

Щоб змістовніше схарактеризувати співробітництво України з країнами РЗБ і сформувати засади конструктивної геостратегії, доцільно виділити три геополітичні напрямки взаємодії:

- **із країнами ЄС** (**Словенією та Хорватією**) і **Чорногорією** як державою з прийнятними правовою базою й соціально-економічним розвитком, відсутністю етнічних напружень, членом НАТО;
- **із Сербією** як основним торгово-економічним партнером України й сусідніх балканських суб'єктів. Серед держав регіону вона є не лише залежною в енергетичному секторі,

а й перебуває під опосередкованим геокультурним упливом РФ (з акцентом на слов'янській і православній єдності, певним відчуттям месіанства щодо субрегіону). Сюди ж додаємо **Косово**, яке, попри невизнання, поступово стає повноправним суб'єктом міжнародних відносин і потребує окремої уваги дослідників;

- **з Албанією, Боснією і Герцеговиною, КЮР Македонією, –** які характеризуються специфічними етнічними й релігійними процесами, а відносини з ними – незначним торговоекономічним співробітництвом, відсутністю підтримки мусульманських дестабілізаційних рухів у регіоні з боку нашого уряду.

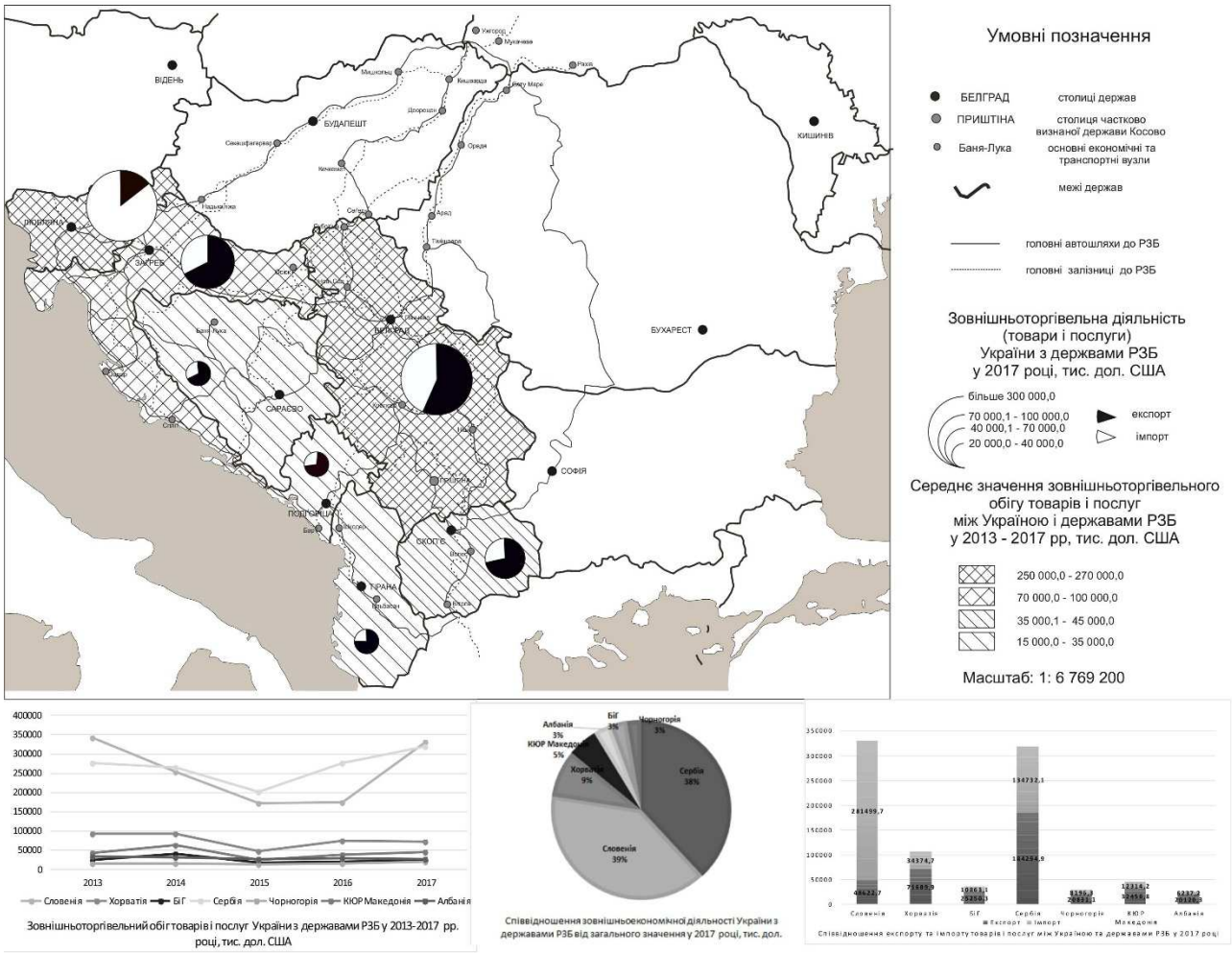

Рис. 1 Зовнішньоекономічна діяльність України й держав Регіону Західних Балкан (складено за [1, с. 87-90; 7])

На сучасному етапі в геостратегічному розвитку головними партнерами України виступають країни ЄС, адже після підписання угоди про асоціацію відкриваються великі можливості інтенсифікації торгово-економічного співробітництва. У нашому дослідженні це стосується Хорватії й Словенії. Відносини між Україною та *Хорватією* завжди мали важливе значення, адже наша країна однією з перших визнала незалежність республіки. У геополітичному плані балканська держава стає головним стратегічним союзником. Під час голосування за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілості України делегація Хорватії вплинула на зміст документа. Крім того, хорватський уряд підтримав підписання угоди про асоціацію й запровадження безвізового режиму з ЄС. Під час зустрічей вищого керівництва досягнуті домовленості щодо консультацій для внормування правової бази. Високопосадовці можуть ділитися досвідом реінтеграції раніше окупованих територій, адже Сербській Країні, після проведення хорватськими збройними силами військової операції, складно було увійти до соціально-політичної системи всієї держави. Якщо обмірковувати військовий досвід у війні з армією Союзної Республіки Югославія (СРЮ), то недоречно його абсолютизувати. Потенціал проросійських бойовиків і сучасної російської армії не можна порівнювати з можливостями просербських бойовиків та югославських військ у 90-ті роки. Але все ж паралелі суттєві, зокрема, хорватські події свідчать, що геополітичний лідер регіону може на власний розсуд змінити кордони, а провідні

світові держави, міжнародні організації – не завжди здатні діяти оперативно й ефективно. Тому кожна країна, яка перебуває в епіцентрі збройного конфлікту, повинна, насамперед, сама потурбуватися про захист власних інтересів. Україна зацікавлена в досвіді переформатування Збройних Сил за стандартами НАТО – з використанням хорватського досвіду [6, с. 208].

У геоекономічному плані для нашої держави важливо виходити на ринки ЄС, одним із яких може бути Хорватія, а далі – в південно-східному напрямку, і звичайно, до приадріатичних країн РЗБ. Якщо брати до уваги торгово-економічне співробітництво, то впродовж 2000-х років воно зазвичай мало висхідні тенденції (109,4 млн доларів США в 2012 році) Після вступу Хорватії до ЄС, її торгівля переорієнтувалась саме на членів організації. До того ж, із початком економічної стагнації в Україні обіг товарів і послуг зменшився (41,3 млн доларів США в 2015 році). Втім, минулого року маємо показник у 71,7 млн доларів США. У структурі експорту переважають: чорні метали й вироби з них, деревина й вироби з неї, вироби зі скла. У імпорті – обладнання для атомної енергетики, фармацевтичної продукції, полімерних матеріалів, ефірних олій. Щодо ринку послуг, то українців надзвичайно приваблює туристичний потенціал Хорватії [1, с. 97; 7; 12].

У геокультурному вимірі хорвати близькі українцям відсутністю різких шовіністичних настроїв, моральною підтримкою євроінтеграційних намірів. У Загребському університеті вивчається українська, а в Київському, Львівському університеті й Києво-Могилянський академії – хорватська мова. Етнополітичною проблемою в українській діаспорі є самоідентифікація українців, значна частина яких визначає себе русинами. Згідно з переписом 2011 року кількість українців – 1878, а русинів – 1936. Така проблема набула політичного змісту в 70-х роках, відколи русини перевищували кількість українців на переписах у Югославії, адже це декотрою мірою підтримувалося – для зменшення радянського впливу [15, с. 206]. Якщо говорити про офіційні заходи посольства, то русинська діаспора менш охоче бере участь, і звичайно вкрай рідко відвідує заходи українських товариств, що створює проблему єдності співвітчизників, заважає мати зв'язок із Батьківщиною [12].

Позитивну динаміку мають відносини із найзахіднішою слов'янською державою – *Словенією*. Уряди країн швидко підтвердили взаємне визнання незалежності – ще в березні 1992 року. Протокол про співробітництво між міністерствами закордонних справ підписано в 1994-му. Активність же політичної співпраці закріпила угода про торгово-економічне співробітництво 1996 року. Посилив зацікавленість України в інтенсифікації взаємодії вступ Словенії до ЄС і НАТО – в силу затвердження нашою державою євроінтеграційного курсу як провідного. Уряд Словенії завжди підтримував ці наміри, зокрема, й підписання угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Крім того, республіка була першою серед країн об'єднання, які засудили російську інтервенцію й порушення територіально-політичної цілості України. Після легітимізації нової влади співпраця посилилася унаслідок ствердження ще і євроатлантичного вектору розвитку, після двосторонніх зустрічей президентів у 2016 та 2017 рр. Лідери наголосили: пріоритетом у відносинах стане посилення торгово-економічної, культурно-гуманітарної співпраці, а особливу роль повинен відіграти меморандум про співпрацю у сфері енергетики [11].

Геоекономічні позиції України доцільно закріпити в цій державі й у рамках зони вільної торгівлі (ЗВТ) з ЄС, нарівні з Хорватією. Важливим у цьому контексті залишається активізація Міжурядової українсько-словенської комісії з питань торгово-економічного співробітництва. Найвищий рівень обміну товарами і послугами на рівні 365,5 млн. доларів США характерний для 2011 року, а в сучасний кризовий період він упав до 172-х. Торік же – маємо підвищення до 330,1 млн. доларів США. Товарна структура експорту представлена свинцем і виробами з нього, чорними металами, деревиною. Імпортну структуру складає фармацевтична продукція, ядерні реактори й котли, електричні машини, харчі [1, с. 90; 11].

У геокультурному вимірі бачимо чітку підтримку євроінтеграційного поступу українського народу. Країна прийняла дітей із зони АТО, а також передала обладнання для відновлення телерадіомовлення на сході. Позитивним моментом культурно-гуманітарного співробітництва є підготовка знавців словенської мови та літератури в Київському та Львівському університетах. У Республіці Словенія проживає 2500 етнічних українців. Задоволення їхніх культурно-освітніх інтересів здійснюють такі громадські організації, як товариство українців «Карпати», культурно-освітня організація «Рукавичка», культурне товариство «Любляна-Київ» і «Мрія» (м. Марібор). На жаль, у цій державі відсутні українські освітні заклади [11] .

Особливу увагу потрібно звернути на співробітництво з *Чорногорією*. У 2013-2014 рр. представник країни Ранко Кривокапич був президентом Парламентської асамблеї ООН і намагався внести конструктив у вирішення урядової кризи під час Революції Гідності, а згодом – критично поставився до агресивної геополітики Росії. Звичайно, він консультував та повідомляв керівництво держави про всі події. І згодом уряд Чорногорії підтримав суспільно-політичні трансформації в Україні, засудив російську агресію на сході країни й анексію Криму. Ця позиція чорногорському уряду формувалася дуже складно, адже держава до того мала досить стабільні й вигідні торгово-економічні відносини, конструктивний політичний діалог з офіційним Кремлем. Однак, занепокоєний агресивними діями РФ в Україні прем'єр-міністр Міло Джуканович наголосив: це є сигналом для розширення блоку НАТО, включення Чорногорії та інших балканських країн до альянсу. Лідер підкреслив, що потрібно прискорити цей процес. Згодом країною ухвалено рішення про приєднання до європейських антиросійських санкцій, хоч це й негативно відобразилося на чорногорсько-російських відносинах. Показовими є акції протесту проти вступу до НАТО, які не обійшлися без кремлівської підтримки. Виходячи з цього, бачимо, що українсько-чорногорські відносини останніх років наповнені політичним змістом, але маємо констатувати, що відсутність діалогу на рівні глав держав та урядів після 2013 року – не сприяє поглибленню співпраці. А затягування Україною ратифікації в парламенті міждержавних документів свідчить про відсутність пріоритетів у стосунках. Негативною стороною є й непризначення українського посла для роботи в Чорногорії, яке має місце ще від 2014 року [13; 18, с. 338-348].

Геоекономічно Чорногорія є перспективним партнером для реалізації товарів і послуг. Між Україною та цією державою від 2013 року діє зона вільної торгівлі. Основними статтями експорту до країни є: кондитерські вироби, плоди й горіхи, меблі, електричні машини, запчастини. Статтями імпорту є порох і вибухові речовини, запасні частини авіаційних суден. До основних чинників, які негативно впливають на розвиток торгівлі, слід віднести: недооцінку українським бізнесом ринку Чорногорії; неучасть українських підприємств у виставках у країні; відсутність Міжурядового комітету/комісії з питань торгово-економічного співробітництва [13]. Як бачимо, після підписання асоціації з ЄС маємо сформовану вісь зони вільної торгівлі зі Словенією, Хорватією та Чорногорією.

У геокультурному вимірі відносини між українцями та чорногорцями, попри офіційну підтримку, мають певну напруженість – через наявність проросійських політичних сил і православних фундаменталістів. Держави сприяють культурно-гуманітарному співробітництву, зокрема, проведенню спільних культурно-мистецьких заходів, відкриттю пам'ятників. На філософському факультеті Чорногорського університету вивчають українську мову, а от в Україні – безпосереднє вивчення не проводиться. Хоча в Київському університеті є відповідні фахівці. Важливим у цьому контексті є визнання чорногорської мови як окремої від сербської українськими політичними колами, а також вироблення спільної позиції науковцями. Українська діаспора там невелика, а товариства – відсутні [13].

Неоднозначної оцінки заслуговує *Сербія* та її зовнішня геополітика, яка відображається й на відносинах з Україною. Ще з 90-х років офіційний Київ обережно підтримував зв'язки з авторитарним керівництвом Союзної Республіки Югославії (СРЮ). Українсько-югославські відносини були доволі натягнутими, тому що на початку югославської кризи моральну й політичну підтримку Україна надавала Республіці Хорватія. Крім того, в політичних колах СРЮ побутувала геополітична формула, згідно з якою Югославія вважалася традиційним партнером Росії, а Хорватія – України. Увесь той період в головах еліти існував постімперський комплекс розпаду держави південних слов'ян. Активні відносини між країнами почалися лише після завершення «югославських воєн» і приходом до влади демократичного уряду на початку 2000-х років [16, с. 118-121; 17, с. 33-36].

До 2013 року зауважуємо позитивну динаміку відносин завдяки регулярним зустрічам на вищому рівні й збільшенню зовнішньоекономічного обігу. Однак, українські суспільно-політичні трансформації, попри євроінтеграційні наміри Сербії, не викликали однозначної позиції в уряду республіки. Під час голосування в березні 2014 року за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілості України делегація Сербії була відсутня, а в грудні 2016 року – вона не підтримала резолюцію «Становище з правами в АР Крим і м. Севастополь». Керівництво країни ніколи чітко не озвучувало свою позицію щодо територіально-політичної цілості України. Незадоволеність нашої влади формується й через участь сербів у російських угрупованнях

на Донбасі. Конкретна кількість найманців із Сербії у військах квазіреспублік «ДНР» і «ЛНР» коливалась у межах 100-250 осіб. Президент України закликав сербського колегу вирішити цю проблему. У 2015 році це було дуже важливо, адже Сербія головувала в ОБСЄ й координувала моніторингову місію на Донбасі. Того ж року був прийнятий відповідний закон, який забороняв громадянам країни брати участь у незаконних збройних формуваннях за кордоном. Повністю ж – проблему до цих пір не вирішено. РФ у Сербії має значний геополітичний вплив, навіть із уже підтвердженою реальною перспективою членства балканської країни в ЄС [18, с. 347]. Ще в 2013 році Сербія отримала статус спостерігача у військово-політичному об'єднанні «Організація договору про колективну безпеку» (ОДКБ), яке цілковито підконтрольне Росії. Уряд країни не підтримав європейські антиросійські санкції після агресії РФ щодо України. А недавно відбувся дипломатичний скандал через вислов-лювання українського посла про некоректне лавірування між Росією та ЄС. Представники країни сприйняли ці заяви як спробу погіршення сербсько-російських відносин. Відсутність чіткої позиції сербського керівництва щодо подій в Україні, а також відсутність безпосередніх зустрічей на вищому рівні – не сприяють довірливим двостороннім стосункам [10].

Геоекономічна підтримка зв'язків із Сербію надзвичайно вигідна, адже країна володіє значним ринком збуту, має потребу в більш дешевих українських товарах. Також це гарний плацдарм для виходу на ринки решти країн Західних Балкан. Однак, договірно-правова база для торгово-економічного співробітництва не достатньо міцна. Попри існування договору в цій сфері, вже протягом десяти років не робляться суттєві кроків для формування зони вільної торгівлі. До того ж, після 2013 року не було жодної зустрічі представників Міжурядової українсько-сербської комісії з питань торговельно-економічного й науково-технічного співробітництва. Після стабільного зовнішньоекономічного обміну товарами й послугами в 2012-2014 рр. на рівні 250-270 млн. доларів США почалася рецесія, пов'язана з негативними економічними процесами в Україні. У 2017 році відбулося позитивне пожвавлення – 316,9 млн. доларів США. Експорт представлений рудами, шлаками й золою, чорними металами й виробами з чорних металів, деревиною й виробами з неї, папером і картоном, насінням і плодами олійних рослин. Імпорт – пластмасами й полімерними матеріалами, ядерними реакторами, каучуком, гумою. Цей перелік зазвичай сталий, як і показники обігу, але це не є мінусом, бо такий розклад робить стабільною економічну співпрацю [1, с. 89; 7; 10].

У геокультурному вимірі спостерігається близькість народів з огляду на слов'янське походження, сповідування православ'я. Та все ж є вагома проблема – постімперський синдром сербського народу на постюгославському просторі. Негативним чинником виступає досі наявна в пам'яті людей гуманітарна інтервенція НАТО, яка вплинула на формування настроїв щодо цієї організації. Тобто якщо відношення до ЄС досить прийнятне з позицій взаємодії на всіх рівнях, то у військово-політичному плані – народ не сприймає членство в НАТО. Росія ж намагається апелювати до спільних історичних моментів, до культурної подібності, де вагому роль відведено православній вірі. Постійний наголос робиться на спільному звільненні колишньої Югославії від нацистів та підтримці російським урядом ФРЮ в Раді Безпеки ООН під час запровадження проти країни санкцій, після введення військ Північноатлантичного альянсу. Попри повалення авторитаризму С. Мілошевича, демократичні перетворення й утвердження стратегічного курсу на євроінтеграцію в Сербії, в покоління, яке пережило воєнні дії, залишаються проросійські настрої. На сучасному етапі вони підживлюються антиєвропейськими політичними колами й російськими гуманітарними фондами. Це має стагнаційний ефект для українсько-сербської культурної взаємодії. Але на міждержавному рівні є непогана база – договори про освітнє, науково-технічне й культурне співробітництво. Українську мову вивчають у Белградському університеті, русинську – в Ново-Садському. Сербську ж вивчають у Київському та Львівському університетах. Згідно з переписом 2011 року, в країні налічувалося 14246 русинів і 4903 українці. Таке співвідношення пов'язано з формуванням регіональної ідентичності вихідців з Австро-Угорської імперії ще в XVIII та XIX століттях. Усталення культурних особливостей бере початок від формування Королівства Сербів, Хорватів і Словенців (з 1929 року перейменовано у Королівство Югославія) зі створенням культурно-просвітніх організацій, а також – відкриттям класів, шкіл. У СФРЮ (для нівеляції радянського впливу в 70-х роках) було введено дві графи – «русини» й «українці». Хоча доцільно відмітити, що українцям-русинам надані широкі права в автономному краї Воєводина – для організації

діловодства, шкільництва й видавництва. До того ж, вони мають свої партії та представників у владі, що є вагомим досягненням. Щодо державної етнополітики Сербії, то дослідники наголошують про навмисний поділ русинів та українців і на сучасному етапі. Зокрема, метою цього може бути формування вигідної для держави політики фінансування меншин, полегшення управління, а також попередження автономістських тенденцій у суспільстві, зважаючи на компактне проживання меншин [3; 10; 17, с. 33-36].

Найскладніша вибудова характерна для наших відносин із частково визнаним *Косово*. Україна дотримується принципу територіальної єдності Сербії і не визнає незалежності цієї республіки. Це, у свою чергу, зводить майже нанівець будь-яку співпрацю. Уряду Косова тяжко формувати національний імідж, адже держава не є членом ООН, ОБСЄ та Ради Європи. Та все ж країну включили до складу МВФ, Світового Банку, Олімпійського комітету Європи, УЄФА. [19, с. 406-409]. У геополітичному вимірі, щодо України, влада Косова зробила дуже суттєвий крок – засудила російську агресію, визнала такі дії небезпечними для Центрально-Східної Європи [21]. Країни не підтримують безпосередніх відносин, але військові з України з 1999 року, в складі Міжнародних сил з підтримки миру в Косово (KFOR), забезпечували стабільність на кордоні Косова з КЮР Македонією й на адміністративній межі з Сербією, займалися розміновуванням територій. Після початку російської агресії на сході нашої держави 168 осіб було повер-нуто назад. У 2015-2016 роках у Косово залишалися 40 військовослужбовців і 18 одиниць автомобільної техніки з України. Основними завданнями контингенту й надалі залишається участь у розвідці й розмінування місцевості. Та все ж це не створює безпосередніх контактів з місцевою елітою, адже заходи відбуваються в рамках міжнародних зобов'язань України. «Точками дотику» для встановлення контактів між країнами є потреба збереження стабільності в Балканському регіоні та євроатлантичні прагнення.

В плані геоекономічної взаємодії наразі не є можливим навіть закласти передумови – через відсутність офіційних контактів. Навіть якщо деякі товари й потрапляють на косовський ринок, то не напряму. Все може змінитися після входження країн до ЄС, що змусить обидві вести економічну діяльність відповідно до законів організації.

Геокультурний вимір відносин для поглиблення взаємодії малоймовірний, зокрема через різницю національно-культурного розвитку народів. Однак, є випадки зацікавлення серед інтелігенції косоварів суспільно-політичними трансформаціями в Україні, прагнення встановити певні культурно-гуманітарні контакти. Із косовським паспортом неможливо потрапити до нашої держави, а от для українців – роблять в'їзні візи.

Доцільним з геополітичної точки зору є налагодження відносин з *Албанією*, адже країна відіграє важливу роль з точки зору стабільності на Західних Балканах. Під час розгляду резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілості України – делегація держави висловила підтримку. Інтенсифікація співробітництва розпочалася 2015 року, адже було відкрито консульство Албанії в Харкові. У 2016 році здійснено візит міністра закордонних справ України до Тірани, під час якого досягнуто домовленостей про розширення співпраці й підписано угоду про взаємне скасування віз для громадян. Приїзд керівника албанського зовнішньополітичного відомства до України на початку 2018 року дає надію на посилення торгово-економічного співробітництва, адже відбувся обмін проектами щодо впровадження зони вільної торгівлі. Крім того, наш уряд має намір відкрити почесне консульство в Албанії, адже наразі його функції виконує посольство в Греції, а потреба чіткішої координації вимагає безпосереднього розміщення дипломатичного представництва на території країни. Із 2016 року у Верховній Раді створено групу міжпарламентських зв'язків із Республікою Албанія [9].

Геоекономічно – глибока торговельно-економічна співпраця формуватиме вісь реалізації інтересів по всьому адріатичному узбережжю РЗБ. Юридичне оформлення цих відносин відбулося тільки 10 років тому – після підписання угоди між Кабінетом Міністрів України й Урядом Республіки Албанія про торговельно-економічне співробітництво. Основу експортних поставок складають добрива, цукор і кондитерські вироби, жири та олії, зернові культури. Головними імпортованими товарами є чорні метали, взуття, одяг. На думку нашого диппредставництва, основною проблемою стагнації є певне небажання українських підприємств співпрацювати з підприємницькими структурами Албанії через її традиційно негативний імідж (фінансово неспроможна країна, яка не дотримується ділових правил). Крім того, існує проблема непрозорих закупок через ненадійні компанії, відбувається завищення цін (порівняно зі світовими) [1, с. 92; 9].

У геокультурному плані співпраця – на низькому рівні. Майже цілковита відсутність вихідців з України, релігійні відмінності тощо – не формують гарний фундамент для культурно-гуманітарного співробітництва. Попри те, що відповідний договір є з 2003 року. Консульство Албанії в Харкові підтримує албанські поселення в Буджаку й на Запоріжжі. Згідно з переписом 2001 року кількість албанців в Україні становила 3308 осіб. Спільні освітні програми відсутні [9].

Дещо складною для нас залишається співпраця з *Боснією і Герцеговиною (БіГ)*, що пов'язано з особливостями державотворчих процесів у країні й формуванням двосторонніх відносин з Україною. Взаємне визнання відбулося в 1992 році. Після підписання Дейтонських угод від січня 1996 року на території БіГ діяли миротворці НАТО, крім того, тут були присутні й українські військовослужбовці в межах програми «Партнерство заради миру». Після завершення місії в 1999-му, за рішенням Верховної Ради, наші миротворці передислоковані до Косово. Дипломатично-політичний діалог між Україною і БіГ розпочався наприкінці 90-х років, однак, найбільш плідними виявилися угоди: про торгівельне співробітництво від 2003 року, заохочення й узаємний захист інвестицій від 2004 року, про умови взаємних поїздок від 2011 року. Зустрічі на високому рівні були вкрай рідкими до 2012 року. Суспільно-політичні трансформації в обох країнах відбувалися приблизно одночасно (кін. 2013 – поч. 2014 рр.). Якщо в Україні причиною стали саботаж євроінтеграційних процесів та узурпація влади, то громадян БіГ активізувала соціально-економічна стагнація. Геополітичну площину взаємовідносин чітко визначила позиція уряду БіГ щодо військової агресії Росії на сході України. Президія країни ухвалила рішення, яким закликала до мирного врегулювання ситуації. Під час голосування за резолюцію ООН щодо територіальної цілості України представники країни були відсутні. Крім того, делегація БіГ утрималась від засудження порушення прав людей в Автономній Республіці Крим і місті Севастополь. Формування такої позиції значною мірою викликане впливом представників Республіки Сербської, яка провадить свою зовнішньополітичну діяльність з огляду на пріоритет співпраці з Росією. У 2016 році відбулася зустріч Президента України й Посла БіГ в Угорщині й Україні за сумісництвом, під час якої гарант наголосив на необхідності підтримати Україну в міжнародних організаціях. Не додає міцності відносинам відсутність групи міжпарламентських контактів між законодавчими органами влади обох країн [12; 14].

В геоекономічному вимірі Боснія і Герцеговина не є важливим торговельно-економічним партнером України, однак її центральне географічне положення на Балканах з перспективно непоганим ринком збуту – таки можуть зацікавити українських підприємців. Домінантами експорту традиційно є фармацевтичні засоби, нафта й продукти її перегонки, товари хімічної промисловості. Поступ у торговельній сфері має стимулювати Спільний українсько-боснійсько-герцеговинський комітет із торговельно-економічної співпраці [12; 14].

Геокультурну співпрацю між урядами країн не відображає конкретна угода про культурно-гуманітарне співробітництво, однак, значна увага приділяється зв'язкам між науковими й навчальними закладами. За даними останнього перепису 2013 року, в БіГ проживав 2331 українець і 32 русини (з них 2197 – в Республіці Сербській). У країні діють такі громадські організації, як Українська асоціація «Світ культури» й культурно-просвітні спілки українців «Червона Калина» й «Тарас Шевченко». Дослідник українського життя в Боснії і Герцеговині Богдан Ліський зазначає, що українців третього-четвертого покоління вважають за людей «другого сорту». Для сербських русофілів і «освічених» сербів українське населення є неприємною дійсністю. По суті, підтримка органів Республіки Сербської має більш декларативну позицію [5].

Фундамент найбільш тісної геополітичної підтримки й узаємодії з-посеред усіх держав Західних Балкан нами закладено спільно з *КЮР Македонією*. Саме з цим суб'єктом Україна сформувала найміцнішу договірно-правову базу. Найбільша інтенсивність взаємодії властива періоду 1997-2005 рр., адже було підписано договір про дружбу й співробітництво між Україною та Республікою Македонією (це єдина держава РЗБ, з якою Україна має такий стратегічний документ) від 1998 року й угоду про вільну торгівлю в 2001 році. Надалі – увага концентрувалась на угодах між державними відомствами, а також – на закріпленні економічних свобод шляхом реалізації домовленостей про взаємний захист інвестицій та уникнення подвійного оподаткування. У період загострення міжетнічних взаємин у 2001 році відносини будувалися на засадах військово-технічного співробітництва. Українські військовослужбовці консультували македонських колег – яким чином нейтралізувати албанських сепаратистів. Крім того, наша

держава стала основним постачальником військової техніки й озброєння, що відіграло важливу роль у відновленні конституційного ладу в КЮР Македонії. По тому продовжувалася співпраця на рівні міністерств, а істотною домовленістю наступного десятиріччя стало запровадження безвізових поїздок із 2011 року. Збереженню динамічних контактів сприяють плідна діяльність дипломатичних представництв і робота парламентської групи дружби Україна-Македонія. Зокрема, після політичних змін 2013-2014 років македонське керівництво визнало легітимність нової української влади й засудило російську інтервенцію як на державному рівні, так і на міжнародному – під час голосування в ООН. Останні два роки зустрічі українського посла з елітами КЮР Македонії стали частішими, тож українсько-македонська політична співпраця має позитивні тенденції [8].

У геоекономічному плані Україна та КЮР Македонія – надійні партнери. Хоч торгівля становить трохи більше 6% від загального обсягу нашої зовнішньоекономічної діяльності в РЗБ, проте договірно-правова база цілком сприятлива для реального закріплення співпраці. Експорт представлений чорними металами, міддю та виробами з неї, ядерними реакторами й машинами. Імпорт до України – це тютюн і промислові замінники, електричні машини, фармацевтична продукція [7; 8].

У геокультурному вимірі українці та македонці близькі, зокрема, в силу традиційної слов'янської і православної єдності. Між державами підписані угоди про співробітництво в галузі освіти та культури. В Київському університеті готують спеціалістів з македонської філології, а в державному виші в Скоп'є – з української. За переписом 2002 року в державі було 136 українців. Їх об'єднує Товариство македонської-української дружби та співробітництва й Громада українців у Республіці Македонія імені Лесі Українки. ЇЇ членами є також македонці, які цікавляться українською культурою. Потреба в подальшій діяльності структур висока, адже й при мінімальній кількості співвітчизників – вони вміло сприяють популяризації української культури [8].

Розкриття міждержавних геополітичних, геоекономічних і геокультурних аспектів міждержавних взаємин дозволяє глибше з'ясувати геостратегічні інтереси України в РЗБ і сформувати *конструктивну геостратегію*. ЇЇ слід реалізовувати на основі геополітичних напрямків узаємодії, виділених нами вище.

У геостратегічному розрізі має відбуватися інтенсифікація політичних та економічних зв'язків на основі договірно-правової бази, на вже сформованих ринках збуту. Головний акцент доцільно ставити на країни РЗБ, які вже є **членами ЄС**, тобто *Словенію* та *Хорватію.* Зокрема, в обох держав доцільно перейняти досвід інтеграції з Європейським Союзом і Північноатлантичним альянсом. Доповнити цю групу варто й *Чорногорією,* яка в плані євроінтеграційного поступу випереджає деякі країни регіону, є членом НАТО.

Словенія – головний економічний партнер України в РЗБ, з яким поставлено високу планку в питаннях співпраці. На жаль, імпорт нашої держави перевищує експорт у 5,7 разів, однак, представлений наукоємною продукцією. До того ж, є пріоритет співробітництва в галузі новітніх технологій, екологічних проектів, інфраструктурних послуг, що допоможе українській стороні отримати новий досвід. Закріплення на ринках сприятиме формуванню спільних підприємств – для виходу як на ринки ЄС, так і решти країн Західних Балкан. Попри незначну кількість наших співвітчизників, їхня активна діяльність у Словенії потрібна для встановлення «народної дипломатії». Нагальним є збереження взаємного вивчення мов у вишах.

Хорватія – найдавніший партнер у регіоні. На початку 90-х років, у часи нестабільності й геополітичних трансформацій на постюгославському просторі, стала точкою активізації взаємин із країнами РЗБ. Геостратегія України має базуватися на конструктивному розгляді даної держави як майбутнього регіонального лідера Західних Балкан. У геополітичному плані важливим є вивчення й використання хорватського досвіду реінтеграції окупованих територій. Наразі бачимо інтенсифікацію військово-технічного й військово-політичного співробітництва, його потрібно примножувати. Хорватія є одним із фундаторів геополітичного проекту «Тримор'я» та достойно тримає лідерські позиції на рівні з Польщею. Малоймовірно, що Польща дозволить Україні долучитися, адже боїться підриву її авторитету як регіонального лідера в Центрально-Східній Європі. Присутність нашої держави в цьому проекті, втім, геополітично й геоекономічно виправдана, хоч ми й не маємо членства в ЄС. Доцільно заручитися підтримкою хорватської сторони. Торгово-економічна співпраця не реалізує увесь потенціал підприємств країн. Хоч для України характерне позитивне сальдо, але ми представлені експортом корисних копалин, а спільні наукоємні економічні проекти не домінують. Утім, є всі можливості віддати їм перевагу. Позитивну динаміку матиме розви-

ток туризму. Щодо геокультурного ствердження, то відповідним відомствам України потрібно сприяти формуванню національної ідентичності шляхом підтримки співпраці як з тамтешніми українцями, так і з русинами. Формування русинського світосприйняття – закономірний процес етнополітичних процесів XIX-XX століття в регіоні, але деяке нерозуміння ними свого етногенезу становить небезпеку. Зменшенню рівня напруги, з-поміж іншого, сприятиме збереження україністики в столичному виші Хорватії.

Чорногорія дещо несерйозно сприймається українською владою, і це не вносить конструктиву у взаємовідносини. Наявна договірно-правова база дає широкі можливості для реалізації економічних проектів – з огляду на існування угоди про вільну торгівлю. На жаль, показники торгівлі вкрай низькі. Від усього обсягу зовнішньоекономічної діяльності в РЗБ – це 9%. Динаміка послуг – показує імовірні перспективи у фінансовій сфері й туризмі. Товарна структура представлена продуктами харчування й вибуховими речовинами, і це перспектива для невеликої кількості підприємств. Враховуючи, що чорногорський ринок збуту невеликий, орієнтуватися просто на збут продукції немає сенсу. Після погіршення чорногорсько-російських відносин нова економічна ніша цілком відкривається для України. В цьому контексті потрібно погодити подальшу політику взаємодії на рівні глав держав і відомств, призначити повноцінного посла в Чорногорії, скоординувати дії щодо внутрішньої політики, адже російський геополітичний вплив прагне дискредитувати проєвропейські настрої суспільств. Координація євроінтеграційних кроків, реалізація спільних культурно-освітніх проектів дозволить зміцнити відносини як на рівні керівництва, так і прості, міжлюдські.

Найважче будувати конструктивний діалог у сучасних геополітичних реаліях із *Сербією* та частково визнаним *Косово*. Євроінтеграційним намірам сербського керівництва не сприяє дієвий геополітичний вплив РФ. Тому раціонально наголошувати на спільному європейському векторі розвитку, стверджувати, що ми на ділі, а не декларативно визнаємо територіально-політичну цілість Сербії, чого хотіли б і стосовно себе. Уникнення «подвійних стандартів» має стати фундаментом для подальших міждержавних контактів. Певною мірою, можемо увести стратегічну геополітичну формулу «Що далі Сербія від Росії, то ближче вона до ЄС та України». Це стосується підтримки сербами безпосередніх контактів із російським керівництвом і відмови приєднуватися до європейських санкцій проти РФ. Для зняття політичного напруження тимчасово доцільно перемістити акцент на економічну взаємодію, сприяти підписанню угоди про вільну торгівлю. Наразі Сербія, на рівні зі Словенією, – вагомий торговельний партнер, на якого припадає 38% від усього обсягу обміну з країнами РЗБ. Структура із взаємним обігом корисних копалин і продукції машинобудування є сталою, тому тут доцільно хіба що підвищити кількісний еквівалент поставок. Як і для більшості країн РЗБ, характерна мала кількість наших спільних підприємств, особливо – технологічного характеру. Культурно-гуманітарне співробітництво наразі має спрямовуватися на формування позитивного образу України, нівеляції проросійських настроїв та донесення до кожного серба справжньої суті сучасного російського самодержавства. Важливою є співпраця з русинським населенням, яке завдяки утвердженню самоідентичності (так само, як у Хорватії) все менше тримається українського коріння. Це несе потенційну небезпеку виокремлення русинів як «окремого народу», що може збурити закарпатських русинів. Таке твердження не є безпідставне, адже Руський Крестур (Воєводина) вже двічі проводив світові конгреси.

Перегляду потребують відносини з *Косовим*. Українська держава не може дозволити собі безпосередні політичні й економічні зв'язки. У геополітичному вимірі наш уряд має підтримувати пропозиції ЄС щодо налагодження діалогу між сербською та косівською владами, зокрема, щодо євроінтеграційних прагнень. Якщо в майбутньому Сербія визнає Республіку Косово як незалежного суб'єкта міжнародних відносин, поступово й Україні доведеться це зробити – для реалізації європейських прагнень. Наразі ж потрібно владнати питання в'їзду косоварів до нашої держави, адже українці мають право відвідувати Косово за наявності багаторазової шенгенської візи або зробленої в консульстві Албанії чи Греції. У геополітичному плані варто підтримувати миротворчу місію в Косово, спостерігати за тенденціями зміни міжнародно-правового статусу країни.

Що ж до *Албанії,* то нам потрібно мати постійні контакти на найвищому рівні, особливо в контексті перспективної угоди про ЗВТ. У геополітичному вимірі – доцільним є використання її євроатлантичного інтеграційного досвіду, заходів щодо вступу до ЄС. У торгово-економічній діяльності албанська сторона зацікавлена в імпорті з України чорних металів

і виробів з них, мінеральних добрив, сільськогосподарської продукції, нафтопродуктів. Але це залежить і від загальної побудови стосунків із державами РЗБ. Культурно-гуманітарне співробітництво потребує інтенсифікації академічних обмінів, формування науково-технічних контактів. Доречною буде й співпраця мусульманських меншин нашої країни з албанськими.

Конструктивна геостратегія щодо *Боснії і Герцеговини* має базуватися на особливостях її територіальної-політичної системи. У побудові двосторонніх відносин доцільніше спиратися на боснійську й хорватську частини населення. Серби, на рівні з суб'єктом Республіка Сербська (РС), підтримуючи прямі контакти з російським керівництвом на офіційному рівні, визнали належність Криму до Росії. Тож підтримка політичних еліт названих двох спільнот певною мірою спонукатиме їх підтримувати проукраїнські рішення. В геоекономічному вимірі інтенсифікація торгово-економічного співробітництва дозволятиме сформувати базу для укладання угоди про ЗВТ. Відповідні домовленості закріплять курс на вільну торгівлю з усіма суб'єктами РЗБ, тобто дадуть повністю сформувати нові ринки збуту. Культурно-гуманітарна співпраця має полягати в захисті прав українського (русинського) населення, сприянні збереженню ними ідентичності. Будь-які утиски з боку влади Республіки Сербської мають нівелюватися офіційними нотами нашого МЗС.

Геостратегічне бачення *КЮР Македонії*, яке сформоване на початку 2000-х, має підтримуватися на сталому рівні й надалі. Внутрішньополітична стабільність у країні – запорука стабільності в усьому регіоні. Так як Україна раніше спромоглася посприяти цьому, то й тепер має дотримуватися таких поглядів. Тобто контакти з албанською меншістю не є бажаними. Гарантовану інтенсифікацію продовжить і діяльність парламентської групи дружби «Україна-Македонія», яка здатна просувати позитивний образ кожної з країн. У торгово-економічному розрізі – слід заснувати спільні підприємства, а також – зберегти позитивну експортно-імпортну динаміку чорних металів до КЮР Македонії та її електричних машин до України. Існування Українського економічного клубу в країні теж має відігравати роль. Оскільки громада наших співвітчизників у республіці надзвичайно маленька, а взаємне вивчення мов не викликає надмірного зацікавлення, існує потреба проводити спільні культурно-мистецькі й наукові заходи.

Висновки. Україна й держави Західних Балкан сформували політичні й соціально-економічні зв'язки протягом останніх трьох десятиліть. Налагодження співробітництва стало можливим лише після розпаду СФРЮ та СРСР. Напрацювання договірно-правової бази, зустрічі на найвищому рівні закріплювали наміри взаємодіяти конструктивно, однак, етнополітичне напруження, «Югославські війни», спровоковані великодержавними сербськими амбіціями, не дозволили вибудувати відносини з усіма державами на стабільно високому рівні. Головними партнерами стали Хорватія, Словенія та КЮР Македонія. Найменш активні зв'язки сформувалися в нас із Боснією і Герцеговиною та Албанією. Для реалізації конструктивної геостратегії України щодо держав Західних Балкан слід дотримуватися виокремлених напрямів співпраці, сприяючи інтенсивним політичним контактам, спільним євроінтеграційним крокам, торгово-економічному й культурно-гуманітарному співробітництву. У геополітичному вимірі слід наголошувати на спільностях зовнішньополітичного розвитку, заснованому на засадах євроінтеграції, з огляду на потребу уникнути тих негативних наслідків, до яких може призвести втручання російського уряду у внутрішні справи країн Західних Балкан. Важливо сприяти стабільності етнополітичних процесів всередині регіону, цілковитій підтримці територіально-політичної цілості Сербії (зі збереженням там контингенту миротворчих сил) та Боснії і Герцеговини (у випадку активізації дестабілізаційних рухів). Але при цьому потрібно виробити новий погляд на Косово, яке поступово стає повноправним суб'єктом міжнародних відносин. У геоекономічному сенсі, крім укладання договірно-правової бази, слід створювати спільні підприємства, зокрема, й наукоємні. Доцільно разом виходити на європейські ринки, формувати сталі транспортно-логістичні зв'язки, зокрема, для потреб простих пасажирів. Важливо знаходити «точки дотику» в галузі трубопровідного транспорту й імпорту вуглеводнів. Геокультурна взаємодія на міждержавному рівні здійснюється згідно з угодами про культурно-гуманітарне співробітництво й договорами про співпрацю між вишами (як-от – взаємне вивчення мов). Діаспори підтримують своє існування розвоєм національно-культурних товариств. У Сербії, Боснії та Герцеговині представники нашого народу мають локальний соціально-політичний вплив. Недостатньо уваги приділяється співвітчизникам, які можуть стати інструментом «народної» дипломатії. Вироблення нової геостратегії з урахуванням наявної геополітичної ситуації дозво-

лить напрацювати конструктивні відносини з країнами, які в найближчі 10 років найпевніше стануть членами європейського інтеграційного об'єднання.

Література:

1. Герасимчук В.Г Країни Балканського Регіону в структурі зовнішньої торгівлі України // Економічний вісник НТУУ «КПІ» - Вип. №14 (2017) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108747/103693
2. Дністрянський М.С. Політична географія та геополітика України: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. – 344 с.
3. Зубик А.І. Сучасна українська діаспора: розселення, соціо- і демогеографічні процеси: дис. канд. геогр. наук : 11.00.02 / Зубик Андрій Ігорович – Львів, 2016. – 340 с.
4. Корома Н.С. Становлення об'єктно-предметної сутності політичної географії та геополітики / Наталія Корома // Геополитика и экогеодинамика регионов – Том 10, Выпуск 2, 2014. – с. 119 – 124
5. Ліський Богдан « Українців в Боснії і Герцеґовині стає все менше» // газета української діяспори «Свобода» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://svoboda-news.com/svwp/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2-%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%97-%D1%96-%D0%B3%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%B5%D2%91%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%96-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94/
6. Нагірний М. Хорватсько-сербська війна: уроки для України // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – 2015 – Вип. 1 (2). – С. 207 – 210. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2015_1(2)__43.
7. Ткачик О. О. Українсько-сербські зв'язки крізь призму діяльності глав держав (1999 – 2008 рр.) // Історична панорама. – 2013 – Вип. 16. – С. 116 – 125. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2013_16_10
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/
9. Офіційний сайт Парламентської групи дружби «Україна – Македонія» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrmkd.com/
10. Офіційний сайт посольства України в Грецькій Республіці [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://greece.mfa.gov.ua/ua
11. Офіційний сайт посольства України в Республіці Сербія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://serbia.mfa.gov.ua/ua
12. Офіційний сайт посольства України в Республіці Словенія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://slovenia.mfa.gov.ua/ua
13. Офіційний сайт посольства України в Республіці Хорватія [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://croatia.mfa.gov.ua/ua
14. Офіційний сайт посольства України в Чорногорії [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://montenegro.mfa.gov.ua/ua
15. Саган Г. Актуалізація «русинського питання» в Хорватії на початку XXI ст. // Проблеми слов'янознавства. - 2016 – Випуск 65 - С. 201 – 208 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108747/103693
16. Томаш Ю. Двосторонні відносини України і Сербії // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2010 – Вип. 16. – с. 32-37 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2010_16_7.
17. Фролов М.О. Українсько – чорногорські відносини: десятиріччя здобутків і подолання проблемних питань (2006 – 2016 рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізька національного університету – 2016 – Вип. 46. – С. 316 – 354 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2016_46_59
18. Хмельова І.Є. Міжнародне – правове визнання Республіки Косово // Молодий вчений – 2017. - № 7. – С. 406 – 409 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_7_92
19. Шилова А. Становлення й розвиток відносин України з країнами колишньої СФРЮ як фактор зміцнення стабільності на Балканах // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – 2010 – Вип. 103. – С. 47-51 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2010_103_16
20. Republic of Kosovo condemns the aggression on Ukraine // Official website Ministry of Foreign Affairs Republic of Kosovo [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mfa-ks.net/?page=2,217,2316

References:

1. Herasymchuk V.H Krainy Balkanskoho Rehionu v strukturi zovnishnoi torhivli Ukrainy // Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI» - Vyp. №14 (2017) [Elektronnyi resurs] – Rezhym do-stupu: http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108747/103693
2. Dnistrianskyi M.S. Politychna heohrafiia ta heopolityka Ukrainy: Navchalnyi posib-nyk. – Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2010. – 344 s.
3. Zubyk A.I. Suchasna ukrainska diaspora: rozselennia, sotsio- i demoheohrafichni protsesy: dys. kand. heohr. nauk : 11.00.02 / Zubyk Andrii Ihorovych – Lviv, 2016. – 340 s.
4. Koroma N.S. Stanovlennia obiektno-predmetnoi sutnosti politychnoi heohrafii ta heo-polityky / Nataliia Koroma // Heopolytyka y ekoheodynamyka rehyonov – Tom 10, Vypusk 2, 2014. – s. 119 – 124
5. Liskyi Bohdan « Ukraintsiv v Bosnii i Hertsegovyni staie vse menshe» // hazeta ukrains-koi diiaspory «Svoboda» [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://svoboda-news.com/svwp/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B2-%D0%B2-%D0%B1%D0%BE%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%97-%D1%96-%D0%B3%D0%B5%D1%80%D1%86%D0%B5%D2%91%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%96-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%94/
6. Nahirnyi M. Khorvatsko-serbska viina: uroky dlia Ukrainy // Naukovi zapysky Terno-pilskoho natsionalnoho universytetu

imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: Istoriia. – 2015 – Vyp. 1 (2). – S. 207 – 210. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2015_1(2)__43.
7. Tkachyk O. O. Ukrainsko-serbski zviazky kriz pryzmu diialnosti hlav derzhav (1999 – 2008 rr.) // Istorychna panorama. – 2013 – Vyp. 16. – S. 116 – 125. - [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Istp_2013_16_10.
8. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/
9. Ofitsiinyi sait Parlamentskoi hrupy druzhby «Ukraina – Makedoniia» [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://ukrmkd.com/
10. Ofitsiinyi sait posolstva Ukrainy v Hretskii Respublitsi [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://greece.mfa.gov.ua
11. Ofitsiinyi sait posolstva Ukrainy v Respublitsi Serbiia [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://serbia.mfa.gov.ua/ua
12. Ofitsiinyi sait posolstva Ukrainy v Respublitsi Sloveniia [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://slovenia.mfa.gov.ua/ua
13. Ofitsiinyi sait posolstva Ukrainy v Respublitsi Khorvatiia [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://croatia.mfa.gov.ua/ua
14. Ofitsiinyi sait posolstva Ukrainy v Chornohorii [Elektronnyi resurs] – Rezhym do-stupu: http://montenegro.mfa.gov.ua/ua
15. Sahan H. Aktualizatsiia «rusynskoho pytannia» v Khorvatii na pochatku KhKhI st. // Pro-blemy slovianoznavstva. - 2016 – Vypusk 65 - S. 201 – 208 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108747/103693
16. Tomash Yu. Dvostoronni vidnosyny Ukrainy i Serbii // Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. – 2010 – Vyp. 16. – s. 32-37 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2010_16_7.
17. Frolov M.O. Ukrainsko – chornohorski vidnosyny: desiatyrichchia zdobutkiv i podolannia problemnykh pytan (2006 – 2016 rr.) // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizka na-tsionalnoho universytetu – 2016 – Vyp. 46. – S. 316 – 354 [Elektronnyi resurs] – Rezhym do-stupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2016_46_59
18. Khmelova I.Ie. Mizhnarodne – pravove vyznannia Respubliky Kosovo // Molodyi vchenyi – 2017. - № 7. – S. 406 – 409 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostu-pu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_7_92
19. Shylova A. Stanovlennia y rozvytok vidnosyn Ukrainy z krainamy kolyshnoi SFRIu yak faktor zmitsnennia stabilnosti na Balkanakh // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universy-tetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia. – 2010 – Vyp. 103. – S. 47-51 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ist_2010_103_1692
20. Republic of Kosovo condemns the aggression on Ukraine // Official website Ministry of Foreign Affairs Republic of Kosovo [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.mfa-ks.net/?page=2,217,2316

Аннотация:

Моргацкий В.Н. Днестрянский М.С. ГЕОСТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ УКРАИНЫ В РЕГИОНЕ ЗАПАДНЫЕ БАЛКАНЫ В КОНТЕКСТЕ НОВЫХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЙ

В статье проанализировано ход межгосударственных отношений Украины с государствами Региона Западные Балканы – в геополитическом, геоэкономическом и геокультурном измерении, – которые сложились в результате общественно-политических трансформаций последних тридцати лет. К первой группе партнеров отнесены страны НАТО и ЕС (Словения, Хорватия и Черногория), так как Украина засвидетельствовала четкий курс на европейскую и евроатлантическую интеграцию. Во второй группе – Сербия с её великогосударственными геополитическими амбициями, стремлением к региональному лидерству и внешнеполитическим лавированием между Западом и Россией, что сказывается и на отношениях с Украиной. Уделено внимание и частично признанному миром государству Косово, с которым наша страна не имеет дипломатических отношений. Третья группа – это страны с мусульманским политическим влиянием (Албания, Босния и Герцеговина, БЮР Македония), которое нужно учитывать при выстраивании двусторонних отношений. Предложено конструктивную геостратегию для интенсификации дальнейшего сотрудничества Украины со всеми странами Западных Балкан на непосредственном уровне. Определено, что общность евроинтеграционных процессов, интенсификация торгово-экономического сотрудничества, в частности, совместные проекты наукоёмкого производства, – должны стать долгосрочной гарантией стабильности межгосударственных отношений. Обозначено и весомую роль культурно-гуманитарной деятельности, например, поддержки диаспор и взаимного изучения языков.

Ключевые слова: уравновешена конструктивная геостратегия, Украина, Регион Западные Балканы, геополитические реалии, двусторонние международные отношения.

Abstract:

Morhatskiy V.M. Dnistrijanskyj M.S. GEOSTRATEGIC INTERESTS OF UKRAINE IN THE WESTERN BALKANS REGION IN THE CONTEXT OF NEW GEOPOLITICAL REALITIES.

The course of relations between Ukraine and the states of the Western Balkans Region (WBR) formed as a result of socio-political transformations during in our country has been analyzed in this article. For a meaningful analysis in the two-way relations characterization, general features of the relations formation in the early 90's have been presented, in which solid implementation of the constructural legal framework with the majority of the region states and also the selectivity of cooperation are indicated. Moreover, we characterize the theoretical foundations of a balanced constructive geostrategy, mainly, through the research in such dimensions as geopolitical (the government relation to the violation of integrity of Ukraine, support on the international stage, political contactspeculiarities); geoeconomic (the dynamics of foreign trade turnover of commodities and services, the possibility of their intensification, in particular, transport and logistics connections); geo-cultural (peoples' general to Ukraine, peculiarities of cultural and humanitarian cooperation, the activity of cultural societies of our compatriots in the subjects of the WBR and the loyalty of the state authorities to their functioning.

The comprehensive analysis is being carried out according to the geopolitical directions of interaction. The first area covers such NATO-EU countries as Slovenia, Croatia and Montenegro (which has recently won the membership in the North Atlantic Alliance. These states should become Ukraine's main allies in Euro-Atlantic integration. According

to the second approach, Serbia, with its geopolitical ambitions of regional leadership and foreign policy maneuvering between the West countries and Russia, which is reflected in the Ukrainian-Serbian relations should be emphasized. The attention is also paid to the Republic of Kosovo, partially recognized by international community, and with which our state does not have diplomatic relations. The third area covers the countries with Muslim political influence, in particular Albania, Bosnia and Herzegovina and the FYR Macedonia. This factor should always be taken into account when constructing bilateral relations, especially in case of internal political uncertanity of these subjects. Suggestions about the formation of a balanced constructive geostrategy of further relations of Ukraine with all countries of the WBR at the direct level are given. The emphasis is placed on the underestimation of relations with a majority of states, except Slovenia, Croatia and the FYR Macedonia. It is determined that eurointegration processes, intensification of trade and economic development with appropriate science-intensive production should become a long-term guarantee of relations stability with each country. It is determined that European integration processes, intensification of trade and economic development with appropriate science-intensive production should become a long-term guarantee of relations stability with each country. A desirable significant addition to this is the cultural and humanitarian work, in particular, diaspora support and mutual languages learning. The dynamic cooperation continuity in different spheres will only strengthen permanent human contacts.

Key words: balanced structural geostrategy, Ukraine, Western Balkan region, geopolitical realities, bilateral interstate relations.

Надійшла 02.05.2018 р.

УДК 911.373 (477) Андрій КУЗИШИН

ГЕОПРОСТОРОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ОБЛАСТЕЙ КАРПАТСЬКО-ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

Стаття присвячена проблемі функціонування соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону, зокрема закцентовано увагу на диференціації рівнів окремих її компонентів, динаміці їх зміни та комплексному аналізу функціональності. Стан даної сфери безпосередньо впливає на економіку й культуру країни та регіону, а тому сектори освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального господарства тощо відіграють значну роль в господарському розвитку території.

Територіальні межі дослідження визначені в межах Закарпатської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей, між якими склалися усталені господарські, працересурсні та інформаційно-комунікативні зв'язки, які також варто вважати сильною стороною такої співпраці.

Для дослідження диференціації елементів соціальної сфери областей Карпатсько-Подільського регіону було обрано кілька базових складових соціальної сфери (освіта, культура, медицина, житлово-комунальне господарство, торгівля і масове харчування, зв'язок), для кожної з яких було обрано кілька критеріїв (загалом їх понад 20). Це дозволило проаналізувати рівень сформованості та функціональності окремих складових соціальної сфери регіону загалом та в окремих його областях. На цій основі було проведено ранжування областей Карпатсько-Подільського регіону за рівнем сформованості елементів соціальної інфраструктури.

Також подано порівняльний аналіз рівня розвитку соціальної сфери до показників Західноукраїнського регіону та пересічноукраїнських.

Для проведення дослідження було використані офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, а також обласних управлінь статистики.

Ключові слова: *Карпатсько-Подільський регіон, геопроторова організація, соціальна сфера, освіта, культура, медицина, житлово-комунальне господарство, торгівля і масове харчування, зв'язок, матриця рівня функціонування.*

Вступ. Сучасний етап розвитку українського суспільства орієнтується на соціальні цінності, що в нинішніх умовах відображають зростання ваги соціальної сфери у створенні суспільно необхідного продукту. Стан даної сфери безпосередньо впливає на економіку й культуру країни; на цій підставі можна стверджувати, що працівники освіти, охорони здоров'я, культури, житлово-комунального господарства тощо відіграють значну роль в економіці. Приклад провідних краї світу свідчить, що крім значної уваги до матеріального виробництва, чимало зусиль прикладається для пріоритетного розвитку соціальної сфери, формують передумови для соціальної орієнтації економіки, для того, щоб державна політика здійснювалася в ім'я людини як головного генератора прогресу цивілізації.

Постановка проблеми наукового дослідження. Із зростанням значущості функціонування соціальної сфери, постає необхідність детального аналізу рівня сформованості її складових та досягнення комплексності в наданні відповідних послуг. Актуальним питанням видається необхідність визначення сучасного стану сформованості та затребуваності окремих елементів соціальної сфери, а також рівень їх надання в конкретному обласному